

УДК 631.461:631.445.4
© 2012

О.Л. Тонха,
кандидат сільсько-
господарських наук

Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України

МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНА ОЦІНКА ПРОКАРІОТНОГО КОМПЛЕКСУ ЧОРНОЗЕМУ ТИПОВОГО

Проведено молекулярно-генетичну оцінку прокаріотного комплексу чорнозему типового, відзначено його зміни під впливом різних обробітків та удобрення ґрунту. Доведено, що обробітки ґрунту, впливаючи на надходження і розподіл поживних речовин і добрив, фізико-хімічні і фізичні його параметри, змінюють показники і будову філотипового різноманіття ґрунтових мікроорганізмів.

Структура мікробних співтовариств, за визначенням А.А. Роде [2], є складовою детальної характеристики ґрунтів і зумовлює швидкість перебігу ґрунтових процесів. Чисельність мікроорганізмів у ґрунті коливається не лише протягом року, а й упродовж незначних проміжків часу залежно від його температури, вологості, стану рослинного покриву тощо. Обробіток ґрунту та удобрення є вагомим фактором, який впливає на мікробіологічну активність. Як і інші ланки системи землеробства, вони мають на меті: підвищити ефективну родючість ґрунту й створити найсприятливіші умови для росту та розвитку рослин. Водночас багато проблем сучасного землеробства пов'язані з обробітком ґрунту. Більші витрати енергії, прискорена мінералізація гумусу, розвиток ерозійних і дефляційних процесів, ущільнення ґрунту тощо багато в чому пов'язані з інтенсивним характером його обробітку [1]. Ґрунтообробні знаряддя, розпушуючи верхній шар ґрунту, залежно від ступеня інтенсивності впливу, змінюють практично всі властивості. Нині визначено вплив різних агротехнічних факторів, таких, як обробіток та удобрення, на біологічну активність ґрунту [1]. Однак теоретичні принципи обробітку ґрунту й використання добрив із застосуванням новітніх молекулярно-генетичних методів дотепер вивчено недостатньо.

На думку D.H. Buckley [3], в 1 г ґрунту міститься близько 4000 видів мікроорганізмів, основна маса яких нездатна рости на живильних середовищах, які використовують нині для культивування мікроорганізмів. Тому важливо оцінити молекулярно-генетичними методами біомасу прокаріотів чорноземних ґрунтів та їхні зміни під впливом різних обробітків та удобрення.

Мета досліджень — дослідити молекулярно-генетичними методами вплив різних обробітків ґрунту та удобрення на біомасу прокаріотів за кількістю ПЛР продукту.

Методика досліджень. Дослідження проводили на основі стаціонарного дослідження кафедри

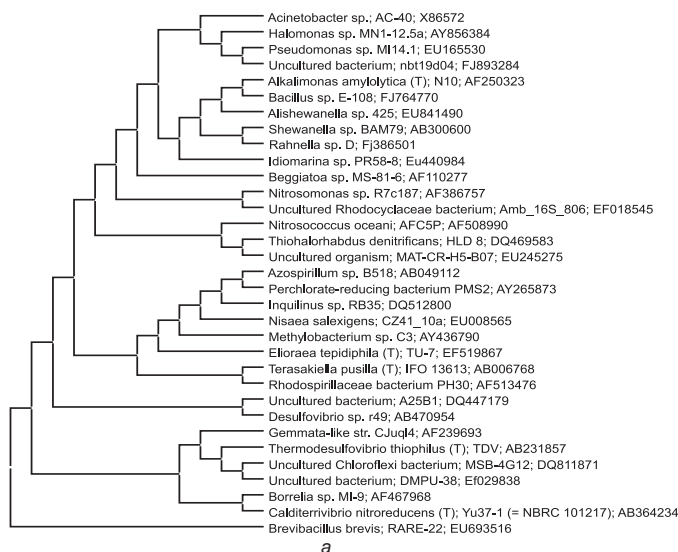
ґрунтознавства та охорони ґрунтів Національного університету біоресурсів і природокористування України на чорноземі типовому середньосуглинковому малогумусному на лесі в травні 2010 р. Уміст гумусу в орному шарі дослідного ґрунту становив $3,57 \pm 0,13$, підорному — $3,52 \pm 0,14$. Реакція ґрунтового середовища у верхніх горизонтах рН водної витяжки — 6,7–6,9. Вивчали такі обробітки ґрунту: оранку на глибину 25–27 см; мілкий плоскорізний обробіток на 25–27 см; глибокий плоскорізний обробіток на глибину 10–12 см.

На фоні обробітку досліджували 2 системи удобрення (кількість добрив на 1 га сівозміної площі): без добрив (контроль); солома 2,4 т/га+ сидерати+N₂₄.

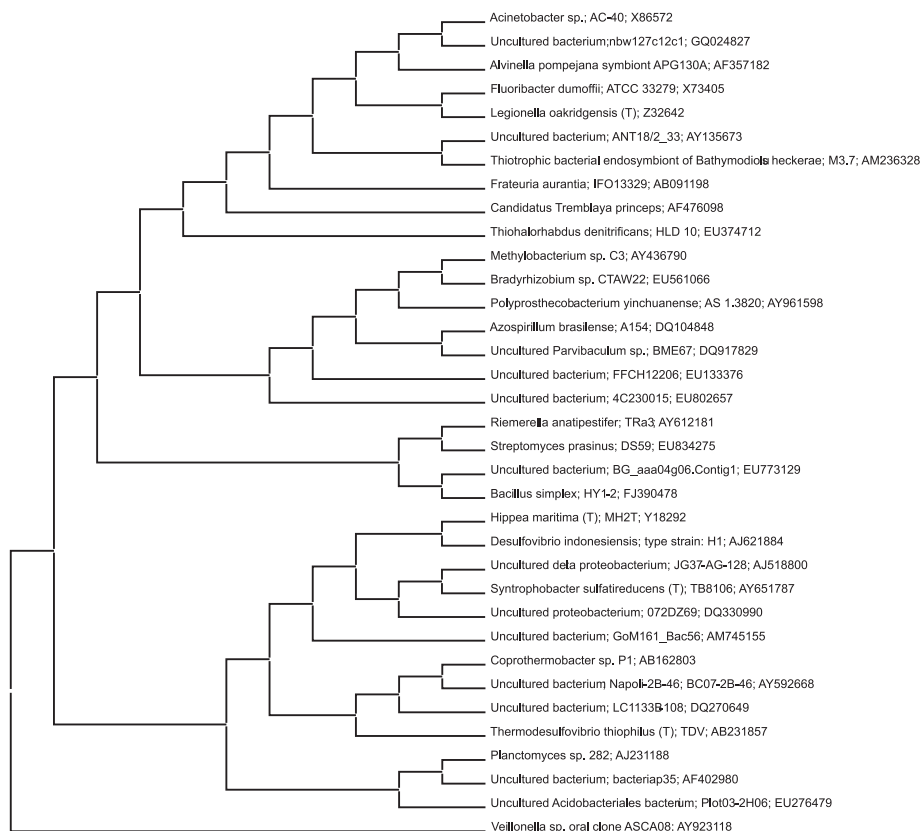
Ґрунтово-біологічні дослідження проводили в період активної вегетації рослин (травень 2010 р.) у шарі ґрунту 0–20, 20–40 см. Відбір, підготовку та зберігання зразків ґрунту для дослідження аеробної мікробіоти в лабораторних умовах проводили згідно з ДСТУ ISO10381 — 6–2001. Відпрацьовано оригінальну методику екстракції тотальної ДНК мікроорганізмів, за основу якої було взято метод J.J. Doyle, J.L. Doyle [4].

Для видової класифікації фрагментів tRFLP використовували програму TRFLP Fragsort. Крім цього, аналізували нуклеотидні послідовності та перевіряли їх ідентичність з відповідними послідовностями 16S rPHK (база даних GenBank). Аналіз результатів секвенування здійснювали за допомогою програми Vector NTI Advance.

Результати досліджень. Аналіз профілів, побудованих за методом tRFLP, показує різноманітність філогенезу ґрунтових мікроорганізмів різних варіантів обробітку (рисунки). Топологія розподілу прокаріотних генотипів ґрунтового мікробного комплексу в шарі 0–20 см на мілкому плоскорізному обробітку, представлена на дендрограмі, свідчить про наявність 8-ми основних кластерів, які відповідають доміную-

a

b

Генетична різноманітність прокаріотних генотипів у чорноземі типовому на мілкому плоско-різному обробітку у варіанті удобрення солома 2,4 т/га + сидерати + N₂₄ (a – у шарі 0–20 см; б – 20–40 см)

чим генотипам, що належать до представників 33 видів, 18% з яких некультивовані.

Шар 20–40 см характеризується 5-ма основними кластерами, 35-ма видами, 37% бактерій з яких некультивовані. Тобто кількість прокаріотів і найпоширеніші види значно не відрізняються при мілкому плоскорізному обробітку за шарами ґрунту.

Мікробний комплекс прокаріотів на оранці характеризується наявністю 7-ми основних кластерів, які відповідають домінуючим генотипам, що належать до представників 57 видів, 40% з яких некультивовані. Шар 20–40 см характеризується 8-ма основними кластерами, 33-ма видами, 21% бактерій з яких некультивовано.

Оранка зумовлює диференціацію за кількістю мікроорганізмів: верхній шар 0–20 см у 1,7 раза більше містить видів бактерій, ніж нижній 20–40 см. Кількість домінуючих генотипів прокаріотів на 73% більша на оранці порівняно з мілким плоскорізним обробітком.

Мікробний комплекс глибокого плоскорізного обробітку характеризується наявністю 7-ми основних кластерів, які відповідають домінуючим генотипам, що належать до представників 98 видів, 31% з яких некультивовані. Шар 20–

40 см на глибокому плоскорізному обробітку характеризується наявністю 5 кластерів, представлених 93 видами, 37% з яких некультивовані.

На всіх обробітках ґрунту були наявні роди прокаріотів, що беруть участь у трансформації органічних сполук, кругообігу азоту, фосфору, калію, сірки, вуглецю та ін.: *Acinetobacter*; *Halomonas*; *Bacillus*; *Beggiatoa*; *Nitrosomonas*; *Nisaea*; *Elioraea*; *Desulfovibrio*; *Thermodesulfovibrio*.

Глибокі обробітки (оранка, глибокий плоскорізний обробіток) характеризувалися наявністю *Pectobacterium* (2 види на оранці, 5 — глибокому плоскорізному); *Modicisalibacter*; *Chromohalobacter*; *Candidatus Kuenenia*; *Nitrospira*; *Hippea*; *Desulfobacca*.

Обробітки без обернення скиби (мілкий і глибокий плоскорізний) сприяли розвитку *Pseudomonas*; *Thiohalorhabdus*; *Dechlorimonas*; *Borrelia*; *Denitrobacterium*; *Deferribacteres*.

Філогенетичний аналіз дендрограм, побудованих на основі отриманих даних профілів методом tRFLP, свідчить про ширшу й складнішу побудову філотипового різноманіття ґрунтових мікроорганізмів на глибокому плоскорізному обробітку в шарах 0–20 і 20–40 см.

Висновки

Обробітки ґрунту, впливаючи на надходження і розподіл поживних решток і добрив, фізико-хімічні і фізичні параметри ґрунту, змінюють показники і будову філотипового різноманіття ґрунтових мікроорганізмів. Кількість домінуючих генотипів прокаріотів за глибокого плоскорізного обробітку в 1,7 раза

більша, ніж за оранки, мілкого плоскорізного — 2,9 раза.

Оранка, на відміну від плоскорізних обробіток, зумовлює диференціацію за кількістю мікроорганізмів: верхній шар 0–20 см у 1,7 раза більше містить видів бактерій, ніж нижній 20–40 см.

Бібліографія

1. Мишустин Е.Н. Микроорганизмы и продуктивность земледелия/Е.Н. Мишустин. — М.: Наука, 1972. — 342 с.
2. Роде А.А. Режим почвенно-грунтовых вод, подзолистых, подзолисто-болотных и болотных почв/А.А. Роде//Труды Почв. ин-та им. В.В. Докучаева, 1950. — Т. 32.

3. Buckley D.H. The structure of microbial communities in soil and the lasting impact of cultivation/D.H. Buckley, T.M. Schmidt//Microbial Ecology. — 2001. — № 42. — P. 11–21.
4. Doyle J.J. Isolation of plant DNA from fresh tissue /J.J. Doyle, J.L. Doyle//Focus. — 1987. — № 12. — P. 13–15.